واقعه

فروغ در پاسگاه!

۸ دی زادروز فروغ فرخزاد است

بسیاری گمان می‌کنند فروغ فرخزاد ازجمله شاعرانی است که صرفا در یک فضای بسته به سرایش شعر در فضای ذهنی خود می‌پرداخته و هیچ عکس‌العملی نسبت به وقایع اجتماعی ایران معاصر نداشته است. اما خاطراتی از دوستان فرخزاد وجود دارد که نشان می‌دهد فروغ ولو به‌صورت غیرمستقیم هم که شده در بسیاری از رویدادها حضور جدی داشته است. خاطره‌ای از محمدعلی سپانلو نقل‌شده که ابتدا بخش اول آن را نقل می‌کنیم تا شرایط عمومی جامعه آن‌وقت بهتر ترسیم شود: «اوایل دهه ۴۰ بود و ما دانشجویان جوانی در دانشگاه تهران بودیم. پس از هشت سال خاموشی که به‌خاطر وقایع ۲۸ مرداد اتفاق افتاده بود، ساواک هر نوع شرایط دانشجویی را یک تظاهرات سیاسی تلقی می‌کرد و هر نوع شلوغی را پلیس تهران به‌همراه ساواک و کماندوها محاصره می‌کرد. در همان حال و احوالات بود که حتی شب‌ها تا صبح در دانشگاه می‌ماندیم و یادم هست که مرحوم شمشیری برای ما یک‌بار غذا فرستاده بود - آن‌هم چه غذایی؛ چلوکباب - اما پلیس آن را توقیف کرده بود. در این شرایط، این مردم تهران بودند که نان می‌خریدند و از آن‌طرف دیوارها پرت می‌کردند درون محوطه دانشگاه تا گرسنه نمانیم.»

حالا ماجرای حضور فروغ را بشنوید: «در همین روزها بود و فروغ فرخزاد که سرش همیشه برای این‌جور مسائل باید بگویم خیلی صادقانه درد می‌کرد و دوست داشت که همیشه وسط این قیل‌وقال‌ها باشد، برایش این مسأله به‌وجود آمده بود که چطور اعلامیه‌های «جبهه ملی» را که «جبهه ملی دوم» بود (و اتفاقا هنوز مصدق زنده بود) برای ما جابه‌جا کند. فروغ آن‌وقت‌ها یک فولکس‌واگن قورباغه‌ای داشت و ما که از او خواستیم یک بسته از اعلامیه‌ها را پخش کند، نه گذاشت و نه برداشت و یکراست رفت سمت پلیس و گارد، این اعلامیه‌ها را پخش کرد. فروغ را دستگیر کردند و بردند به پاسگاه کلانتری. کل ماجرای دستگیری فروغ دو ساعت بیشتر طول نکشید و او را آزاد کردند. آن‌موقع هنوز بگیربگیر ساواک به آن شکل‌ها نبود و مردم تازه عادت کرده بودند به تظاهرات و شلوغ‌بازی.»

فروغ بعدها در جمع‌های بسیاری خطاب به سپانلو و برخی دیگر از کسانی که در این ماجرا نقش داشتند، گفته بود: «یک‌بار حبس رفتیم، آن‌هم به‌خاطر شما.»

به‌مناسبت سالروز شهادت حضرت صدیقه طاهره(س) به روایت ۷۵ روز سیره ایشان را در تبیین جایگاه مادر در فرهنگ شیعی بررسی کرده‌ایم

مادر ما مادر تموم عالمه

پیمان طالبی

ادبیات و هنر

درباره تاریخ شهادت حضرت زهرا(س) روایات مختلف است. در بین مورخان و کتب تاریخی اسلام از چهل روز تا شش ماه بعد از رحلت پیامبر(ص) ثبت شده است. میان علمای شیعه، دو تاریخ مشهور و مقبول است؛ یکی هفتاد و پنج روز بعد از رحلت پیامبر(ص) و دیگری نود و پنج روز. با توجه به رحلت شهادت‌گونه پیامبر اسلام(ص) در بیست و هشتم صفر، بنا به روایت ۷۵ روز، در مورخة سیزدهم تا پانزدهم جمادی الاوّل، شهادت حضرت زهرا(س) است و این ایام را فاطمیه اول می‌خوانند اما بنا به روایت ۹۵ روز، شهادت حضرت زهرا(س) در سوم تا پنجم جمادی‌الثانی است و این ایام را فاطمیه دوم می‌خوانند. یکی از ابعاد مهم زندگی حضرت صدیقه طاهره (س) در جامعه اسلامی، جایگاه مهم ایشان در تبیین مقام زن و علی‌الخصوص مادر است. این موضوع را از دو منظر می‌توان بررسی کرد؛ یکی آن‌که حضرت با نگاه ترویجی، تلاش کردند تا در طول حیات پر برکت‌شان، نگاه درست به زن و مادر را در جامعه مملو از جهالت آن روزگار رواج دهند و دوم این‌که سیره زندگی حضرت به گونه‌ای بود که مردم با دیدن رفتار و کردار حضرت به صورت عملی با شیوه درست سبک زندگی آشنا می‌شدند. در گفت‌وگو با حجت‌الاسلام علی خزاعی این دو وجه زندگی حضرت زهرا(س) را به طور اجمالی بررسی کرده‌ایم.

جایگاه حضرت زهرا(س) در تاریخ اسلام و شیعه کجاست؟

حضرت زهرا (س) به عنوان یک شخصیت نمونه و بارز در تاریخ اسلام حضور دارند چراکه در بین ۱۴ معصوم تنها ایشان بانو هستند. به همین جهت بایست به چرایی این تصمیم از جانب حضرت حق توجه ویژه‌ای داشته باشیم. باید درک کرد که در بین این خانواده بزرگ یک جایگاه مادرانه و یک الگوی مادرانگی لازم بوده است. پیامبری که طبق آیه قرآن «ما ینطق علی الهوی» است و چیزی را از نزد خود بیان نمی‌کند، دخترش را «ام ابیها» می‌خواند. پس این حرف که حضرت زهرا (س) به منزله مادر پدرش است، مورد تایید خداوند متعال نیز هست و این خداوند است که این کلام را در کام پیغمبر نهاده است. وقتی نااهلان پیغمبر اکرم (ص) را مورد آزار و اذیت قرار می‌دادند، این حضرت زهرا (س) بودند که پدر را دلداری می‌دادند و با چادرشان چیزهایی را که کافران بر سر و روی پیغمبر ریخته بودند از چهره و جسم مبارک‌شان می‌زدودند. مخدره مکرمه‌ای که پرده‌نشین است اما در تمام جنگ‌های امیرالمومنین (ع) انگار اوست که به پشتوانه محبت و حمایتش، مولی‌الموحدین (ع) در میدان شمشیر می‌زند. این ماجرا در احد خود را به طور ویژه‌ای نشان می‌دهد. وقتی امیرالمومنین (ع) زخم‌هایی کاری برداشت، پیامبر اکرم (ص) به مولا فرمود: علی جان اندکی بمانیم تا اطبا تو را مداوا کنند. مولا پاسخ داد: اگر اجازه بدهید برگردیم چرا که مداوا و شفای من دیدن رخسار فاطمه زهرا (س) است. که بعد هم در تاریخ آمده است که بعد از ملاقات امیرالمومنین(ع) با صدیقه طاهره (س) اثری از زخم‌ها بر تن مولا باقی نماند.

جایگاه حضرت صدیقه طاهره (س) به مثابه یک الگو برای مادران شیعی چگونه است و در این زمینه تا چه حد می‌توان از سیره حضرت در جامعه سود برد؟

نمونه بارز جایگاه مادرانه حضرت زهرا (س) در تربیت‌شان و وظایف مادرانه ایشان نسبت به حسنین و زینبین است. این ماجرا نقطه اوجی دارد. سیدالشهدا (ع) در روز عاشورا دعایی را می‌خوانند که اطرافیان تعجب می‌کنند و منبع و ریشه این دعا را از ایشان می‌پرسند. حضرت پاسخ می‌دهند که من این دعا را از مادرم فاطمه زهرا (س) آموخته‌ام. این نشان می‌دهد که حضرت زهرا (س) علاوه بر کارهای منزل که بستر رشد فرزندان اوست، به تربیت معنوی فرزندان نیز بسیار توجه داشته‌اند. این آماده‌سازی منزل با وجود تمام کاستی‌ها و در اوج سختی‌ها و مشکلات، در اولویت حضرت بود. گاه شده بود که در خانه حضرت آذوقه‌ای نبود اما حضرت دم برنیاوردند. ایشان برای فرزندان الگوی بخشش بودند و هنگامی که روزه بودند و هنگام افطار غذای خود را به یتیم و اسیر و مسکین می‌بخشند. همه اینها درس‌های بزرگی برای این کودکان است که خداوند نیز خریدار این رفتارها و اعمال است. بنابراین چه در صورت ظاهری و چه در زمینه تربیت روح عاشقانه زندگی کردن در اوج سختی‌ها با فرزندان و همسرشان برای همه ما درس است. پیام بزرگ زندگی حضرت به ما این است که هرچقدر هم اجتماع عرصه را به کانون خانواده تنگ کند، باز هم می‌توان با تمام توان کانون خانواده را گرم نگه داشت و از آن به عنوان بستری برای تربیت افرادی برای بهبود اوضاع جامعه استفاده کرد. همانطور که حضرت زهرا (س) از این ظرفیت عظیم در خانه خود بهره برد و حداقل دستاورد صدیقه طاهره (س) تربیت امام حسن(ع) به عنوان اسطوره صبر، عقلانیت و صلح و امام حسین (ع) به عنوان الگوی بی‌بدیل شجاعت و زینب کبری (س) است که پیام آور نهضت عاشورا شد و تاریخ را مبهوت جایگاه و نام خود کرد و کاخ ظلم و جور را خراب کرد و حضرت ام‌کلثوم (س) که نقش ترویجی خود را در کنار زینب کبری (س) به بهترین شکل ممکن ایفا کرد.

سیدالشهدا (ع) در روز عاشورا دعایی را می‌خوانند که اطرافیان تعجب می‌کنند و منبع و ریشه این دعا را از ایشان می‌پرسند. حضرت پاسخ می‌دهند که من این دعا را از مادرم فاطمه زهرا (س) آموخته‌ام

نقش حضرت زهرا (س) در تبیین جایگاه مادر در فرهنگ شیعه چیست؟

جامعه‌ای که حضرت زهرا (س) در آن پا به عرصه وجود گذاشتند، از حیث اهمیت ندادن به وجود دختر و زن جامعه‌ای بی‌بدیل است. آیا شما جامعه‌ای را سراغ دارید که کسی در آن فرزند دخترش را تنها به این دلیل که دختر است، زنده به گور کند؟ در چنین جامعه‌ای که پیامبرش مشغول مبارزه با همین جریان و طرز تفکر است، خود همین پیامبر صاحب دختری می‌شود و هنگامی که او سه چهار سال از عمرش می‌گذرد، صاحب درجات و صفاتی می‌شود که درک و فهم آن درجات برای جامعه ناممکن است. به عنوان مثال مقامی که حضرت زهرا (س) به عنوان «مادر پدر» کسب کردند. حضرت به جایگاهی رسیدند که پدر بزرگوارشان خطاب به ایشان می‌فرمایند که تو نه تنها دختر و نه تنها یار و یاور که به منزله مادر من هستی. در این خطاب به نوعی سخنی نیز با مردم آن زمان در میان می‌آید و حضرت به اطرافیان می‌آموزند که داشتن دختر چنین برکاتی دارد و شما از آن غافل بوده‌اید. این درشرایطی است که پیامبر مادرشان را از دست داده‌اند و در سنین کودکی ام ایمن و دیگران او را بزرگ کرده‌اند تا هنگامی که ایشان به سن جوانی رسیدند. حالا بعد از سپری شدن سالیان دراز خداوند به پیامبر دختری عطا کرده که این دختر نیز به مقام مادری می‌رسد. این نشان دهنده نقش پررنگ یک دختر در بستر خانواده است. همچنین این را نشان می‌دهد که مادری تنها به این نیست که زنی صاحب فرزندی شود و اصطلاحا برای او مادری کند، بلکه یک دختر هم می‌تواند مادر باشد چنان که حضرت زهرا (س) اینگونه بودند. حضرت این احساس مادرانگی و عطوفت مادرانه را برای همه انسان‌های اطراف‌شان از جمله پدر و مادر خود نیز داشته و این نقش را ایفا کرده‌اند. به عنوان مثال محبتی که حضرت به پدرشان داشتند و محبتی که در یاوری حضرت علی (ع) به ایشان ورزیدند و همچنین رابطه عاطفی نزدیک ایشان با فرزندان‌شان، جایگاه مادر را در سیره حضرت زهرا (س) به خوبی تبیین می‌کند. مادرانگی حضرت شمولیتی دارد که هرکسی در پناه مهر او می‌تواند آسایش و آرامش را لمس کند. مادر بودن حضرت زهرا(س) محدود به عمر کوتاه ایشان و فرزندان نسبی‌شان نیست. چادر مادرانگی ایشان بر سر تمام مخلوقات گسترده است تا هرکس که می‌خواهد به این ریسمان الهی چنگ بزند و از مهر، محبت و کرامت ایشان استفاده کند. همین مساله به ما یادآور می‌شود که باید از این جنبه زندگی حضرت زهرا(س) به‌عنوان الگو استفاده کنیم و محبت‌مان عمومیت داشته باشد.

تا چه حد در تبیین این جایگاه در ۴۰ سال انقلاب موفق بوده‌ایم؟

مهمترین نکته‌ای که در طول انقلاب رخ داد، این بود که روز ولادت حضرت زهرا(س) به عنوان روز مادر انتخاب شد. این خود یک شعار مهم است که مسیری را به روی جامعه باز می‌کند. به این معنا که لفظ مادر و سجایای او حقیقتا در این بانو معنا می‌یابد. علاوه بر این، در طول سال‌های متمادی در بخش‌های مختلف فعالیت‌های مهمی صورت گرفت. به عنوان مثال در سینما اثری مانند فیلم مادر به عنوان یک اثر فرهنگی با ساختی جذاب توانست تصویری از مادر را به مخاطبان ارائه کند. در فضای نشر، آثار بسیاری با محوریت شخصیت مادر تولید شد؛ علی‌الخصوص در حوزه ادبیات دفاع مقدس آثاری که به تبیین سیره مادران شهدا پرداخته بسیار حائز اهمیت است. به اعتقاد من این روح مادرانگی و مهر و عطوفت او به واسطه همین فعالیت‌ها تقویت شده است. مادر امروز سواد و دانش بیشتری برای تربیت فرزندش دارد. بنابراین در زمینه اشاعه فرهنگ تربیت فرزند و تبیین جایگاه مادر با نگاهی به سیره حضرت زهرا(س) الحمدلله توانسته‌ایم فعالیت‌های خوبی انجام دهیم.

تازه‌خبر

به قلم علی شعیبی و از سوی انتشارات باریزان

اولین مقتل درباره حضرت زهرا(س) برای نوجوانان منتشر می‌شود

ادبیات دینی کودک و نوجوان که پس از پیروزی انقلاب اسلامی رشد کیفی و کمی داشته، تلاش کرده است در ادوار مختلف و با در نظر گرفتن ضرورت‌های هر برهه زمانی، آثاری را برای معرفی معارف اهل‌بیت(ع) به این گروه سنی منتشر کند. هرچند از نظر کارشناسان طی سال‌های اخیر ادبیات دینی کودک و نوجوان به مجالی برای سوءاستفاده برخی از پدیدآورندگان کتاب تبدیل شده، اما همچنان به‌عنوان یکی از جریان‌های اصلی در حوزه ادبیات کودک و نوجوان ایران شناخته می‌شود.

ورود نویسندگان جوان که گاه خود مطالعات دینی و حوزوی دارند، فرصت جدیدی پیش روی ادبیات این حوزه گشوده است. نویسندگانی که با دغدغه آموزش صحیح معارف دینی پا به میدان گذاشته و کتاب و داستان را منبر خود تعریف کرده‌اند. علی شعیبی ازجمله این نویسندگان است که تحصیلات حوزوی دارد و تاکنون آثار متعددی در قالب ادبیات دینی کودک و نوجوان منتشر کرده است. کتاب «مقتل نوجوان» او که محرم امسال منتشر شد، با استقبال خوبی از سوی مخاطبان همراه شد. حالا همزمان با فرارسیدن فاطمیه و ایام شهادت بانوی دوعالم، حضرت زهرا(س)، «مقتل فاطمیه» نیز به قلم این نویسنده از سوی انتشارات باریزان منتشر می‌شود. کتابی که تلاش دارد تا وقایع حیات حضرت زهرا(س) را از دوران کودکی تا شهادت مورد بررسی قرار دهد. نویسنده برای این کار در کنار استفاده از منابع تشیع از منابع اهل سنت نیز بهره برده است.

کتاب در شش بخش تهیه و تنظیم شده است. کودکی و تولد حضرت فاطمه(س)، فاطمه از زبان پدر، علی(ع) جانشین رسول‌ا...(ص)، شهادت پیامبر(ص)، هجوم خونین و کرامات و فضائل حضرت زهرا(س) فصل‌های تشکیل‌دهنده این کتاب است. همانطور که از بخش‌های کتاب مشخص است، کتاب ابتدا درباره تولد و اتفاقات قبل و بعد از آن داستان‌ها و ماجراهایی را برای نوجوانان تبیین کرده و بعد با بعضی از سخنان خاص رسول خدا(ص) درباره حضرت صدیقه طاهره(س) ادامه پیدا می‌کند.

سپس دلایل جانشینی امیرالمومنین(ع) در آیات و روایات با زبانی داستانی در صحنه‌های مختلف حیات پیامبر اکرم(ص) بیان شده تا ارزش جهاد یک‌تنه حضرت زهرا(س) بیشتر برای خواننده مشخص شود.